ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
TOM LXXI, 5, ȘTIINȚE JURIDICE, 2025

DOI: 10.47743/jss-2025-71-5-12

Aplicarea Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid în jurisprudența recentă a Curții internaționale de Justiție

The Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Recent Jurisprudence of the International Court of Justice

Maria-Lucia GAVRILUȚĂ căs. APACHIȚEI[1]

Rezumat: Articolul de față își propune analiza modului în care Curtea Internațională de Justiție a interpretat și aplicat *Convenția din 1948 privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid* în contextul conflictului dintre Ucraina și Federația Rusă. Punctul central al cercetării îl constituie cauza *Acuzații de crime de genocid (Ucraina c. Federația Rusă)*, prin intermediul căreia Curtea a fost chemată să se pronunțe asupra abuzului de invocare a genocidului ca justificare a recurgerii la forță. Studiul urmărește să evidențieze felul în care instanța de la Haga a combinat metodele clasice de interpretare cu cele evolutive pentru a răspunde unei situații juridice și politice fără precedent. Analiza se concentrează așadar pe raționamentul Curții, care a pus accent pe scopul fundamental al Convenției, și anume protejarea sensului juridic al noțiunii de genocid și prevenirea instrumentalizării sale politice, reafirmând totodată definirea strictă a acestei crime stabilită în cauzele *Bosnia v. Serbia* și *Croatia v. Serbia*. Prin această decizie, Curtea reiterează rolul său esențial de garant al legalității internaționale, confirmând totodată aplicabilitatea Convenției din 1948 în contextul unor conflicte de maximă actualitate.

Cuvinte-cheie: Convenția privind genocidul, Curtea Internațională de Justiție, interpretarea tratatelor, drept internațional public

Abstract: This article aims to explore how the International Court of Justice has interpreted and applied the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the context of the conflict between Ukraine and the Russian Federation. The central focus of the research is the case *Allegations of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, through which the Court was called upon to rule on the abuse of invoking genocide as a justification for the use of force. The study seeks to highlight how the Hague tribunal combined classical methods of interpretation with evolutionary ones to address an unprecedented legal and political situation. The analysis therefore concentrates on the

[1] Doctorand în cadrul Facultății de Drept a Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, gavrilutamarialucia@gmail.com.

Court's reasoning, which emphasized the fundamental purpose of the Convention—namely, the protection of the legal meaning of the notion of genocide and the prevention of its political instrumentalization—while reaffirming the strict definition of this crime established in the cases *Bosnia v. Serbia* and *Croatia v. Serbia*. Through this decision, the Court reiterates its essential role as a guarantor of international legality, while also confirming the applicability of the 1948 Convention in the context of highly topical conflicts.

Keywords: Genocide Convention, International Court of Justice, interpretation of treaties, public international law

1. Prezentare generală a genocidului și a „Convenției privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid" din 1948

„There can be no more important issue, and no more binding obligation, than the prevention of genocide"[2]. Acestea au fost cuvintele de deschidere ale discursului principal rostit de Secretarul General Kofi Annan la Forumul Internațional de la Stockholm privind Prevenirea Genocidului din 2004, cuvinte care au marcat comunitatea internațională prin claritatea și certitudinea lor și care au deschis drumul spre instituirea normelor de protecție și prevenire a genocidului.

În *Declarația de la Stockholm*[3], adoptată la finalul Forumului, 55 de guverne s-au angajat să depună toate eforturile pentru a combate genocidul și s-au obligat să *„coopereze în căutarea unor măsuri eficiente împotriva pericolelor genocidare"*[4].

Genocidul reprezintă un concept de o complexitate deosebită și, mai mult decât atât, o realitate sumbră, din nefericire efectele sale putând fi regăsite și astăzi în spațiul social, politic, economic, cultural etc. Noțiunea a fost introdusă în 1944 de juristul polonez Raphael Lemkin pentru a denumi o practică a exterminării națiunilor și a grupurilor etnice, iar în ceea ce privește implicațiile sale asupra dreptului internațional public, aceasta antrenează elemente ce țin de dreptul securității naționale (aflându-se în strânsă legătură cu ideea de Responsabilitate de a proteja), dreptul internațional al drepturilor omului (prin violarea gravă a drepturilor inerente ființei umane) cât și de dreptul internațional penal (din punctul de vedere al angajării răspunderii penale a persoanelor fizice). Mai mult decât atât, conform viziunii lui Lemkin, acesta extinde sfera de aplicabilitate a noțiunii, susținând faptul că *„genocidul nu înseamnă neapărat distrugerea imediată a unei națiuni, cu excepția cazului în care este realizată prin uciderea în masă a tuturor membrilor acesteia. El desemnează mai degrabă un plan coordonat de acțiuni diferite,*

[2] „Nu poate exista o problemă mai importantă și nici o obligație mai imperativă decât prevenirea genocidului", Secretarul General Kofi Annan, în cadrul Forumului internațional de la Stockholm, Suedia, din 26 ianuarie 2004, disponibil pe https://press.un.org/en/2004/sgsm9126rev1.doc.htm.

[3] Declaration by the Stockholm International Forum 2004, disponibilă pe: http://www.preventgenocide.org/prevent/conferences/StockholmDeclaration28Jan2004.htm.

[4] *Ibidem*.

care urmăresc distrugerea fundamentelor esențiale ale vieții grupurilor naționale, cu scopul de a anihila grupurile însele."[5]

În ceea ce privește instrumentele juridice prin care este reglementat genocidul, se pot menționa în primul rând *Convenția pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid din 1948* care reprezintă principalul act de referință în acest domeniu (și asupra căruia ne vom concentra atenția ulterior), *Statutul Tribunalului Penal pentru fosta Iugoslavie* (din 1993)[6], *Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda* (1994)[7], *Statutul Curții Penale Internaționale de la Roma* din 1998[8] (care oferă o definiție detaliată a actelor ce constituie genocid în art. 6 din cuprinsul său).

Convenția privind genocidul a fost adoptată la 9 decembrie 1948 – cu o zi înainte de *Declarația Universală a Drepturilor Omului*[9] – și a fost anexată la *Rezoluția 260 A (III) a Adunării Generale a ONU*[10], adoptarea ei reflectând „emanciparea" genocidului ca infracțiune specială, distinctă de alte acțiuni ce pot fi catalogate drept atrocități. Acest fapt a fost rezultatul unei serii de factori, cel mai evident fiind crimele oribile comise de naziști împotriva evreilor și a altor grupuri în timpul celui de-al doilea război mondial iar, după cum s-a remarcat ulterior, *„crimele judecate de Tribunalul de la Nürnberg, și anume holocaustul evreilor sau 'Soluția finală', au constituit în mare măsură un exemplu definitoriu de genocid."*[11].

Articolul I al Convenției consacră principiul central al acesteia și anume *„statele se angajează să prevină și să pedepsească genocidul, indiferent dacă este comis în timp de pace sau de război"*[12]. Astfel, tratatul impune nu doar interdicții, ci și

[5] Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress,* Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 1944, p. 79.

[6] Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPII), înființat prin Rezoluția 827 a Consiliul de Securitate al ONU din 23 mai 1993, Statutul Tribunalului poate fi consultat la următoarea adresă: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en. pdf.

[7] Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda, adoptat prin Rezoluția 955 a Consiliului de Securitate al ONU pe 8 noiembrie 1994; Statutul Tribunalului poate fi consultat la următoarea adresă: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictref.pdf.

[8] Statute of International Criminal Court, adoptat în cadrul Conferinței diplomatice din Roma, Italia, din 17 iulie 1998 și a intrat în vigoare pe 1 iulie 2002; textul statutului poate fi consultat pe adresa: https://www.icc-cpi.int/publications/core-legal-texts/ rome-statute-international-criminal-court.

[9] Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite; textul acesteia poate fi consultat pe: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/22751.

[10] A/RES/3/260 - Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, disponibilă la https://docs.un.org/A/RES/260(iii).

[11] International Tribunal for Rwanda, Kambanda case, Trial Chamber, 4 September 1998, para. 14.

[12] Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale ONU 260 A (III) din 9 December 1948, intrată în vigoare pe 12 January 195, art I.

obligații pozitive. Astfel, pot fi identificate două coordonate, și anume: latura de prevenție, care implică adoptarea de măsuri interne și cooperarea internațională pentru a împiedica izbucnirea genocidului și latura punitivă (pedepsirea), care presupune înființarea unui cadru juridic național care să permită urmărirea și sancționarea celor responsabili pentru astfel de acte. Aceste două obligații, de natură continuă și autonomă, se situează așadar în centrul regimului juridic creat de convenție și sunt considerate obligații *erga omnes* pentru state.

De asemenea, în articolul IX, Convenția conferă Curții Internaționale de Justiție competența de a soluționa orice dispută între state privind interpretarea, aplicarea sau îndeplinirea dispozițiilor sale, statele putând face apel la aceasta atât în vederea apărării propriilor interese, cât în vederea satisfacerii interesului colectiv în prevenirea genocidului.[13] Demn de menționat este aici faptul că, tocmai pe baza acestui articol, Curtea Internațională de Justiție avea să-și argumenteze competența în cadrul disputei dintre Ucraina și Federația Rusă[14] (amintind că ambele state sunt părți la această convenție, fapt ce denotă implicit și acceptarea jurisdicției Curții), aspect fără precedent în practica acestei instanțe.

Un alt aspect demn de menționat face referire la caracterul autonom și specializat al *Convenției privind genocidul*. Astfel, aceasta capătă valențe mult mai complexe, putând fi văzută ca o normă de drept internațional public ce instituie obligații pentru state, ca o normă de drept penal internațional (stând la baza definițiilor date genocidului în statutele instanțelor penale) și, mai mult decât atât, drept un instrument cu valoare de *jus cogens* (interdicția genocidului având un caracter absolut).

2. Metodologia interpretării tratatelor internaționale în jurisprudența Curții Internaționale de Justiție

Interpretarea tratatelor internaționale este codificată, în linii generale, în articolele 31–33 ale Convenției de la Viena din 1969 privind dreptul tratatelor.[15] În acest sens s-a pus problema dacă acest instrument juridic se aplică retroactiv Convenției privind genocidul. Deși s-a ajuns la concluzia că această Convenție nu

[13] „Disputes between the Contracting Parties relating to the interpretation, application or fulfilment of the present Convention, including those relating to the responsibility of a State for genocide or for any of the other acts enumerated in article III, shall be submitted to the International Court of Justice at the request of any of the parties to the dispute."- Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale ONU 260 A (III) din 9 December 1948, intrată în vigoare pe 12 January 195, art IX.

[14] ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Provisional measures, 2022, disponibil la https://www.icj-cij.org/case/182.

[15] Vienna Convention on the Law of Treaies, adoptată pe 23 mai 1969, intrată în vigoare pe 27 ianuarie 1980, textul convenției poate fi accesat la adresa: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf; în continuare ne vom referi la aceasta ca fiind „Convenția din 1969".

se aplică retroactiv, Curtea Internațională de Justiție a recunoscut constant[16] că aceste articole reflectă dreptul cutumiar internațional și, prin urmare, pot fi invocate și pentru tratatele anterioare, inclusiv pentru Convenția din 1948[17].

Potrivit articolului 31, tratatele se interpretează „cu bună-credință, potrivit sensului obișnuit al termenilor, în contextul lor și în lumina obiectului și scopului tratatului"[18]. Această formulă consacră principiul unității interpretării, în care elementele textuale, contextuale și teleologice sunt privite ca un tot coerent. Articolul 32[19] permite recursul la mijloace suplimentare – precum analiza lucrărilor pregătitoare sau a circumstanțelor adoptării – pentru a confirma sensul rezultant sau pentru a-l clarifica atunci când interpretarea de bază lasă loc de ambiguitate. Nu în ultimul rând, articolul 33[20] se referă la tratatele autentificate în mai multe limbi, impunând interpretarea armonizată a tuturor versiunilor pentru o înțelegere cât mai completă și o interpretare cât mai adecvată a dispozițiilor acestora.

În jurisprudența sa[21], Curtea Internațională de Justiție a arătat că interpretarea nu este un exercițiu mecanic, ci un proces hermeneutic complex care trebuie să urmărească efectivitatea normei, asigurându-i aplicabilitatea practică și consonanța cu spiritul dreptului internațional.

De la primele cauze privind genocidul, Curtea Internațională de Justiție a adoptat o metodologie de interpretare integrativă, menită să păstreze echilibrul dintre textualismul juridic și teleologia protecției umanității. Convenția din 1948, fiind un instrument de natură hibridă, juridică și morală deopotrivă, impune astfel Curții o abordare interpretativă particulară, în care sensul literal al dispozițiilor trebuie mereu pus în relație cu obiectivul primordial al tratatului: prevenirea și pedepsirea crimei de genocid. Astfel, în analiza Curții Internaționale de Justiție, interpretarea Convenției privind genocidul nu se limitează la a clarifica conținutul

[16] A se vedea, în acest sens, jurisprudența Curții Internaționale de Justiție: Temple of Preah Vihear (Cambodgia c. Thailanda), Hotărârea din 15 iunie 1962; Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Hotărârea din 3 iunie 1985; Kasikili/Sedudu Island (Botswana c. Namibia), Hotărârea din 13 decembrie 1999; Oil Platforms (Islamic Republic of Iran c. United States of America), Hotărârea din 6 noiembrie 2003; Avizul consultativ din 9 iulie 2004 privind Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, disponibile la https://www.icj-cij.org/list-of-all-cases.

[17] A se vedea în acest sens: Christian J. Tams, Lars Berster și Bjo¨rn Schiffbauer, Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: A Commentary, C.H. BECK Hart Publishing, Mu¨nchen, Oxford, 2014, pp. 21-27.

[18] Vienna Convention on the Law of Treaies, article 31; textul convenției poate fi accesat la adresa: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1 _1969.pdf.

[19] Vienna Convention on the Law of Treaies, article 32; textul convenției poate fi accesat la adresa: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1 _1969.pdf.

[20] Vienna Convention on the Law of Treaies, article 33; textul convenției poate fi accesat la adresa: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_ 1_1969.pdf.

[21] spre exemplu amintim ICJ, Cauza Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro (2007), ICJ, *Cauza Croatia v. Serbia* (2015), ICJ,Cauza The Gambia v. Myanmar (2019), exemple ce le vom detalia în cele ce urmează.

obligațiilor statelor, ci servește și la conturarea unui regim juridic autonom al interdicției genocidului, considerată o normă de *jus cogens* și o obligație *erga omnes*[22].

În ceea ce privește evoluția interpretării normelor privind genocidul cât și valoarea de *jus cogens* a prevenirii acestuia, selectăm trei cauze reprezentative care să evidențieze caracterul evolutiv al interpretării Convenției privind genocidul din 1948, și anume: Cauza Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro (2007)[23], Cauza Croatia v. Serbia (2015)[24] și Cauza The Gambia v. Myanmar (2019)[25].

2.1. Cauza Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro (2007)

Această hotărâre reprezintă un moment de referință în evoluția metodologiei interpretative a Curții Internaționale de Justiție privind *Convenția privind genocidul*, marcând debutul jurisprudențial al instanței în ceea ce privește acest subiect. Astfel, Curtea a abordat dispozițiile tratatului printr-o analiză *sistematică și teleologică*, punând accent pe articolul I[26], care consacră obligațiile de a preveni și pedepsi genocidul. Pe baza acestora, Curtea Internațională de Justiție a afirmat, pentru prima dată, că aceste obligații au caracter autonom și există independent de comiterea efectivă a genocidului și deci, neîndeplinirea obligației de prevenire constituie o încălcare distinctă a tratatului.

Interpretarea Curții a fost una extensivă, bazată pe obiectul și scopul Convenției, protejarea existenței grupurilor umane, dar și pe principiul efectului util, manifestat cu precădere în ceea ce privește obligația de prevenire cuprinsă în articolul I al *Convenției privind genocidul din 1948*. Totodată, cu toate că instanța a avut în vedere și puternicul impact istoric și cultural al acțiunilor genocidare ale Serbiei asupra populației bosniace în contextul masacrului de la Srebrenica din iulie 1995, Curtea a menținut un standard probatoriu riguros pentru stabilirea „intenției speciale" (*dolus specialis*), subliniind că genocidul nu poate fi dedus doar din gravitatea faptelor, ci trebuie dovedit printr-o voință deliberată de distrugere a unui

[22] a se vedea în acest sens Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina c. Serbia and Montenegro), Hotărârea din 26 februarie 2007, par. 161–162, disponibilă la https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf și A. Cassese, International Law, Oxford University Press, Oxford, 2nd ed., 2005, pp. 202–205.

[23] ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), disponibil la https://www.icj-cij.org/case/91/judgments...

[24] ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia),disponibil la https://www.icj-cij.org/case/118.

[25] ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar: 11 States intervening), disponibil la https://www.icj-cij.org/case/178..

[26] Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale ONU 260 A (III) din 9 December 1948, intrată în vigoare pe 12 January 195, art I.

grup „ca atare”[27]. Această abordare a marcat o conciliere între interpretarea protectivă și cea restrictivă, menită să mențină autoritatea juridică a Convenției fără a-i dilua conținutul. Mai mult decât atât, o astfel de interpretare oferită de Curte a setat un punct de plecare în ceea ce privește dezvoltarea unei noi forme de genocid (pusă sub semnul întrebării atât de jurisprudență cât și de doctrină), și anume cel genocidul cultural[28].

Actualmente nemenționat sau acceptat expres în cadrul comunității internaționale, genocidul cultural a făcut parte integrantă a proiectului de *Convenție privind genocidul* și, în contextul încercării de definire a conceptului de genocid, reprezenta cel de-al doilea element constitutiv al său (pe lângă latura biologică a genocidului). Astfel, acesta implica acțiuni precum distrugerea unor caracteristici specifice ale unui grup (monumente istorice sau religioase, documente, cărți etc.) și chiar exilul sistematic și forțat al persoanelor reprezentante ale acestor culturi[29]. Cu toate acestea, această formă de genocid nu a ajuns să fie cuprinsă în forma finală a *Convenției privind genocidul,* însă părți ale acestuia supraviețuiesc și astăzi, incriminate sub forma de crime contra umanității în cuprinsul *Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale*[30].

2.2. Cauza Croatia v. Serbia (2015)

În această cauză, Curtea Internațională de Justiție a reiterat metodologia anterioară, introducând însă o nuanțare importantă: deși a reafirmat caracterul universal al obligațiilor din *Convenția privind genocidul*, Curtea a aplicat un criteriu extrem de strict în evaluarea intenției genocidare, așa – numita *mens rea* din structura infracțiunii. Astfel, prin interpretarea combinată a articolelor II și III[31],

[27] a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2007, parag.187, hotărâre ce poate fi consultată la https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf.

[28] în acest sens, a se vedea mai multe: Kurt Mundorff,A Cultural Interpretation of the Genocide Convention,Routledge, London and New York, 2021, pp. 229-234.

[29] a se vedea în acest sens Aston Weiss Wendt, The Soviet Union and the Gutting of the UN Genocide Convention, the University of Wisconsin Press, 2017, p. 54.

[30] a se vedea art 7 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, disponibil la: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/34774

[31] Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale ONU 260 A (III) din 9 December 1948, intrată în vigoare pe 12 January 195, art II and article III.

Article II „In the present Convention, genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such: (a) Killing members of the group; (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) Imposing measures intended to prevent births within the group; (e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Curtea a reafirmat că elementul intenţional este esenţial şi definitoriu[32]. De asemenea, Curtea a arătat că actele de violenţă sistematică, oricât de grave, nu pot fi calificate drept genocid în absenţa dovezii clare a intenţiei de distrugere.

Această interpretare a confirmat tendinţa Curţii de a menţine o coerenţă conceptuală în ceea ce priveşte noţiunea de genocid, evitând extinderea excesivă a domeniului său de aplicare, în acest sens instanţa evitând de exemplu a încadra actele de agresiune mentală[33] sub incidenţa crimei de genocid[34]. Aşadar, prin hotărârile redactate în această cauză, se poate afirma faptul că instanţa a consolidat rolul său în ceea ce priveşte menţinerea echilibrului între dimensiunea juridică şi cea politică a răspunderii internaţionale în ceea ce priveşte crima de genocid.

2.3. Cauza The Gambia v. Myanmar (2019 – măsuri provizorii)

Hotărârea privind măsurile provizorii pronunţată în 2020 reprezintă o etapă evolutivă esenţială în interpretarea contemporană a Convenţiei, acesta bazându-se preponderent pe dispoziţiile articolului III din *Convenţia privind genocidul*, care fac referire în mod expres la actele de incitare spre a comite genocid. Totuşi elementul de noutate în ceea ce priveşte această cauză nu reiese din încadrarea juridică *per se* ci, mai degrabă, din mijloacele utilizate pentru a propaga ura şi îndemnul spre genocid, anume platforma online Facebook. Astfel, literatura de specialitate afirmă în acest sens următoarele: „C*auza aflată pe rolul Curţii Internaţionale de Justiţie este prima în care utilizarea unei platforme precum Facebook, precum şi actele săvârşite prin intermediul internetului şi al mijloacelor de comunicare, cum sunt platformele de social media, sunt menţionate ca fiind relevante pentru stabilirea încălcării obligaţiilor unui stat în temeiul Convenţiei din 1948*”[35].

Astfel, în contextul în care se pune problema identificării acţiunilor genocidare în cyberspace, se poate observa faptul că instanţa internaţională a reiterat şi întărit un raţionament deja acceptat şi anume „*a afirmat că toate statele părţi la Convenţia privind genocidul au calitate procesuală pentru a invoca încălcarea*

Article III The following acts shall be punishable: (a) Genocide; (b) Conspiracy to commit genocide; (c) Direct and public incitement to commit genocide;(d) Attempt to commit genocide; (e) Complicity in genocide.”

[32] a se vedea în acest sens Hotărârea din 18 noiembrie 2008, ce poate fi consultată pe https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/118/118-20081118-JUD-01-00-EN.pdf.

[33] Acest termen desemnează situaţii în care se exercită o presiune psihologică în masă, propagandă naţionalistă, ameninţări sau orice comportamente care creează un climat de ostilitate vis a vis de un grup. În acest sens, Curtea a optat să evite asimilarea acestor acte, neînsoţite de intenţia genocidară, noţiunii de genocid.

[34] A se vedea în acest sens Hotărârea din 3 februarie 2015, ce poate fi consultată pe https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/118/118-20150203-JUD-01-00-EN.pdf şi K. Mundorff, idem, pp. 230-231.

[35] C. Moldovan, *Freedom of Expression in Cyberspace: The Good and the Bad*, în Recent Debates in Cyberspace and Artificial Intelligence Law, ADJURIS – International Academic Publisher, 2023, p. 32.

acesteia de către un alt stat parte, deschizând astfel larg calea către inițierea unor proceduri similare"[36].

Această interpretare consacră caracterul *erga omnes* al obligațiilor din *Convenția privind genocidul*, confirmând teza conform căreia prevenirea și pedepsirea genocidului sunt interese juridice colective, protejate în beneficiul întregii comunități internaționale.

Mai mult de atât, Curtea a aplicat o interpretare teleologică accentuată, argumentând că scopul fundamental al tratatului, prevenirea genocidului, ar fi golit de conținut dacă statele părți nu ar avea posibilitatea de a acționa preventiv. În acest fel, Curtea Internațională de Justiție a extins în mod creativ sfera de aplicare a Convenției și la acțiuni desfășurate în cyberspace, consolidându-i funcția de instrument juridic universal de protecție a umanității[37].

3. Analiză aplicată a cauzei *Allegations of genocide under the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide* (Ukraine v. Russia Federation)

3.1. Contextul cauzei

Ucraina a sesizat Curtea Internațională de Justiție la 26 februarie 2022, acuzând Federația Rusă de abuz al *Convenției pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid din 1948*. În acest context, Rusia își justificase invazia din 24 februarie 2022 prin afirmația că Ucraina ar fi comis genocid împotriva populației rusofone din Donbas și că aceasta ar fi intervenit cu sprijin militar pentru a susține această populație persecutată.[38] Pe de altă parte, Ucraina a negat aceste acuzații și a cerut Curții să se pronunțe asupra a două aspecte: în primul rând, că aceasta nu a comis acte de genocid și, în al doilea rând, că Rusia a acționat ilegal invocând în mod abuziv *Convenția privind genocidul*. La proces au intervenit 32 de state (printre ele numărându-se România, Germania, Franța, SUA, Regatul Unit, Polonia, Suedia,

[36] Felix Fouchard, The Standard of Review before the International Court of Justice. Between Principle and Pragmatism, Hart Publishing, Oxford, 2024, p. 129.

[37] A se vedea în acest sens Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v Myanmar), ICJ, Judgment (Preliminary Objections) of 22 July 2022.

[38] A se vedea, în acest sens, Address by the President of the Russian Federation, 24 februarie 2022, Kremlin.ru, în care Președintele Federației Ruse a afirmat că scopul „operațiunii militare speciale" este reprezentat de „protejarea persoanelor care, timp de opt ani, au fost supuse abuzurilor și genocidului din partea regimului de la Kiev"; Address by the President of the Russian Federation, 21 februarie 2022, Kremlin.ru, referitor la situația din Donbas și la necesitatea recunoașterii republicilor autoproclamate; Notification of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation under Article 51 of the UN Charter, 24 februarie 2022, transmisă Consiliului de Securitate al ONU (UN Doc. S/2022/154), în care Federația Rusă a invocat exercitarea dreptului la legitimă apărare în legătură cu situația din Donbas.

Italia, Spania, Canada, Olanda etc.), subiectul prezentând maxim interes prin prisma escaladării unei situații deja tensionate dintre cele două state.[39]

3.2. Argumentele principale ale părților

Ucraina și-a reiterat teza conform căreia nu a comis nicio acțiune de genocid și că Rusia a folosit în mod abuziv Convenția pentru a justifica o agresiune militară, solicitând în acest sens măsuri provizorii care constau în obligarea la încetarea utilizării forței de către Federația Rusă până la soluționarea cauzei[40]. De asemenea, Ucraina a pus în discuție un aspect extrem de relevant în argumentarea sa, anume că Rusia nu poate acționa în temeiul *Convenției privind genocidul* pentru a preveni/pedepsi un genocid inexistent (o astfel de argumentare fiind una inovativă prin prisma dovedirii inexistentei unui fapt, anume acțiunea de genocid, și nu a dovedirii existenței acestuia) și, mai mult decât atât, că acțiunile sale militare și recunoașterea republicilor separatiste nu au temei juridic în *Convenția privind genocidul*. De asemenea, Ucraina a susținut că Rusia a încălcat principiul bunei-credințe și a „manipulat" tratatul pentru scopuri politice și expansioniste[41].

Federația Rusă, în cele șase excepții preliminare ridicate a susținut faptul că, în primul rând, nu există un veritabil „diferend" între părți întrucât Ucraina ar fi încercat să folosească Convenția ca un vehicul procedural pentru revendicări cărora li se aplică alte reguli de drept internațional. În al doilea rând, s-a mai pus în discuție lipsa de jurisdicție a Curții Internaționale de Justiție în a soluționa acțiuni precum recunoașterea statelor sau folosirea forței în vedere îndeplinirii acestui scop. În al treilea rând, Federația Rusă a mai contestat admisibilitatea memoriului depus de Ucraina, prin acesta introducându-se noi capete de cerere în faza scrisă. Mai departe, în privința celui de-al patrulea punct, Rusia pune în discuție lipsa efectului practic/util al hotărârii solicitate de Ucraina, bazându-se tocmai pe teza dovedirii inexistenței genocidului comis de Ucraina. Pe cale de consecință, al cincilea argument vizează tocmai inadmisibilitatea cererii Ucrainei în a dovedi inexistența unui fapt. Nu în ultimul rând, cel de-al șaselea punct susține existența unui abuz de procedură, sens în care Ucraina ar fi făcut uz abuziv de mecanismele jurisdicționale ale Curții, în încercarea de a utiliza *Convenția privind genocidul* pentru a soluționa chestiuni care, ar ține de alte ramuri ale dreptului internațional[42].

[39] A se vedea în acest sens https://www.icj-cij.org/case/182/intervention, ultima accesare la 28 iunie 2026.

[40] A se vedea ICJ, Request for the indication of provisional measures, 27 februarie 2022, accesibile la https://www.icj-cij.org/case/182/provisional-measures.

[41] A se vedea în acest sens ICJ, Memorial Submitted By Ukraine, 1 july 2022, disponibilă la https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20220701-wri-01-00-en.pdf.

[42] A se vedea în acest sens ICJ, Preliminary Objections Submitted by the Russian Federation, https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20221003-wri-01-00-en.pdf.

3.3. Argumentele statelor interveniente

Statele interveniente au sprijinit, în general, poziţia Ucrainei. Mai mult decât atât, acestea au subliniat că articolul IX al *Convenției privind genocidul* ar permite Curții să se pronunțe asupra oricărui diferend privind interpretarea și aplicarea tratatului, aspect ce a constatat și instanța în cuprinsul hotărârii ei. Astfel, statele interveniente condamnă acțiunile Rusiei, care a abuzat de *Convenția privind genocidul*, invocând-o pentru a justifica agresiunea militară, contrar dreptului internațional și Cartei ONU, reiterând teza conform căreia genocidul nu poate fi folosit ca pretext legal pentru o intervenție armată unilaterală[43].

3.4. Raționamentul Curții

În ceea ce privește existența diferendului, Curtea Internațională de Justiție a constatat că un diferend real există, întrucât Rusia a afirmat public că Ucraina a comis acte de genocid, Ucraina respingând aceste acuzații și contestând acțiunile Rusiei bazate pe ele. Așadar, prima obiecție a ajuns să fie respinsă de instanța internațională.

În ceea ce privește natura diferendului, raționamentul Curții se concentrează pe două aspecte, și anume: primul, dacă Ucraina a comis acte de genocid (cererea de „nevinovăție" a Ucrainei), în acest sens Curtea considerând că are jurisdicție să stabilească dacă Ucraina a comis sau nu genocid, potrivit *Convenției privind genocidu*l, deci cel de-al doilea punct este acceptat. Al doilea punct analizat vizează interogația dacă acțiunile Rusiei bazate pe acuzații false de genocid sunt compatibile cu *Convenția privind prevenirea crimei de genocid din 1948.* În acest sens, Curtea a decis că nu are jurisdicție din acest punct de vedere întrucât folosirea forței, recunoașterea statelor separatiste și alte acțiuni militare nu sunt reglementate de Convenția privind genocidul. Mai mult decât atât, chiar dacă Rusia ar fi invocat abuziv Convenția, acest fapt nu constituie o încălcare a articolelor I și IV ale tratatului, deci, pe cale de consecință, obiecția Rusiei este admisă parțial. Drept consecință, Curtea nu poate judeca legalitatea invaziei sub acest tratat.

Analizând și celelalte obiecții, Curtea respinge *„Noile cereri*", considerând că Ucraina doar a clarificat pretențiile, nu a schimbat obiectul litigiului și, în ceea ce privește *„Lipsa efectului practic*", Curtea a respins această obiecție, afirmând ulterior că o declarație a Curții Internaționale de Justiție are valoare juridică clarificatoare. Mai departe, cu privire la *„Cererea inadmisibilă"*- obiecție ridicată de către Federația Rusă, aceasta a rămas respinsă întrucât, în contextul agresiunii, Ucraina avea interes legitim să ceară clarificarea juridică și, nu în ultimul rând, în caz de *„Abuz de proces"* aceasta a fost respinsă de asemenea, motivat de faptul că nu s-au constatat astfel de circumstanțe excepționale.

[43] A se consulta astfel, ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) - Intervention, disponibile la https://www.icj-cij.org/case/182/intervention.

În final, prin *Hotărârea cu privire la excepțiile preliminare (dispozitivul) din 2 februarie 2024*[44], Curtea Internațională de Justiție a statuat, cu majoritate de voturi, asupra a patru chestiuni distincte. Astfel, Curtea a respins cinci dintre cele șase obiecții preliminare formulate de Federația Rusă, admițând însă parțial cea de-a doua obiecție, referitoare la jurisdicția materială a instanței. În consecință, Curtea a stabilit că este competentă să examineze exclusiv cererea Ucrainei privind acuzațiile de genocid, neavând competența de a se pronunța asupra cererilor referitoare la acțiunile militare ale Federației Ruse sau la recunoașterea așa-numitelor Republica Populară Donețk și Republica Populară Lugansk. Prin urmare, procedura va continua numai în ceea ce privește fondul acuzației de genocid.

În ceea ce privește semnificația deciziei, Curtea a confirmat existența unui diferend juridic real și actual între Ucraina și Federația Rusă, menținând cauza parțial pe rol, respingând așadar majoritatea argumentelor invocate de Federația Rusă pentru a bloca examinarea cauzei. Totodată, Curtea Internațională de Justiție nu s-a pronunțat, în această etapă, asupra legalității invaziei militare, aspect care ține de aplicarea normelor dreptului privind recurgerea la forța armată și nu de domeniul de incidență al *Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.*

Mai mult decât atât, hotărârea nu a fost una care să scape de critici, în acest sens fiind formulate o serie de **opinii separate** ale judecătorilor privind măsurile provizorii și ulterior în hotărârea asupra obiecțiilor preliminare[45]. În acest sens, s-au conturat două curente principale. Primul care se poate distinge, favorabil exercitării jurisdicției Curții și admisibilității cererii Ucrainei, este ilustrat, între altele, de pozițiile exprimate de judecătorii Patrick Lipton Robinson, precum și, parțial, de Mohamed Bennouna. Această orientare pornește de la premisa că, deși litigiul se situează într-un context politico-militar deosebit de sensibil, Curtea rămâne competentă să stabilească dacă invocarea *Convenției privind genocidul* de către Federația Rusă poate justifica recurgerea la forță și dacă există, într-adevăr, un diferend referitor la interpretarea, aplicarea sau executarea Convenției. Astfel, mergând pe firul acestui raționament, acest curent de opinie susține faptul că o analiză jurisdicțională nu echivalează cu o pronunțare asupra legalității generale a operațiunii militare, ci s-ar circumscrie tocmai cadrului convențional invocat de părți.

Pe de altă parte, cel de-al doilea curent, reflectat în special de opiniile judecătorilor Joan E. Donoghue, Kirill Gevorgian și Xue Hanqin, este unul de o natură mult mai restrictivă. În viziunea lor coroborată, aceștia și-au exprimat rezerve cu privire la extinderea jurisdicției Curții într-un mod care ar transforma *Convenția privind genocidul* într-un instrument indirect de control al legalității recurgerii la forță, afirmând, printre altele, inexistența unui diferend în sensul articolului IX al

[44] ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation, Judgment of 2 February 2024, disponibilă pe https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240202-jud-01-00-en.pdf.

[45] Pentru mai multe detalii a se vedea ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), https://www.icj-cij.org/case/182/judgments.

Convenției privind genocidul cât și caracterul problematic al cererii de a se constata inexistența genocidului.

Așadar, chiar dacă în ansamblu majoritatea judecătorilor au reținut existența jurisdicției Curții în faza măsurilor provizorii și, ulterior, au confirmat competența de a examina anumite capete de cerere, dezbaterile reflectate în opiniile separate relevă o tensiune structurală dintre două concepții: una care privilegiază funcția Curții Internaționale de Justiție drept garant al integrității normelor privind prevenirea și pedepsirea genocidului și alta care insistă asupra unei interpretări stricte a limitelor competenței sale.

În ceea ce privește ultimele modificări ce au survenit celor două hotărâri date de Curte, în ceea ce privește măsurile provizorii și obiecțiile preliminare, relativ recent, pe data de 5 decembrie 2025, Curtea a mai emis o hotărâre[46] prin care admite oficial parte din contra-pretențiile formulate de Federația Rusă și prin care stabilește termene suplimentare de formulare de obiecții și de rezolvare a acestora, acest aspect marcând continuarea procedurii în fața instanței internaționale.

3.5. Interpretarea deciziei prin prisma Convenției privind genocidul

În ceea ce privește interpretarea deciziei prin prisma *Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 1948*, Curtea Internațională de Justiție a adus o inovație interpretativă semnificativă: pentru prima dată, competența sa în temeiul articolului IX din *Convenția privind genocidul* a fost invocată nu pentru a constata existența unui genocid, ci pentru a stabili dacă acuzațiile de genocid pot constitui un temei juridic valid pentru recurgerea la forță.

În ciuda extinderii sferei de interpretare pentru a facilita dovedirea unei jurisdicții cât mai cuprinzătoare, în ceea ce privește fondul litigiului, Curtea a argumentat explicit că litigiul dintre Ucraina și Federația Rusă se referă la interpretarea și aplicarea Convenției, chiar dacă obiectul cererii nu vizează actele materiale ale genocidului. În opinia Curții, acesta consideră că disputa vizează într-adevăr interpretarea și aplicarea *Convenției privind genocidul,* vizând cu precădere problema dacă un stat poate să ia atitudine folosind forța armată într-o modalitate legală pe baza unor acuzații de genocid comise de către alt stat.[47] Mergând mai departe cu raționamentul, Curtea a subliniat că: *„este îndoielnic că Convenția, având în vedere obiectul și scopul său, autorizează folosirea unilaterală a forței de către un stat parte pe teritoriul unui alt stat în scopul prevenirii sau sancționării unui presupus*

[46] ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Order of 5 December 2025, disponibil la https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20251205-ord-01-00-en.pdf.

[47] ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Judgment on Preliminary Objections (2 Feb. 2024), paras. 38–57, disponibile pe https://www.icj-cij.org/case/182/judgments.

genocid."[48] Această frază constituie așadar un aspect de maxim interes în interpretarea teleologică a Convenției. În cauzele anterioare (*Bosnia v. Serbia* și *Croatia v. Serbia*), Curtea s-a concentrat asupra conținutului obligațiilor materiale: prevenire, pedepsire, necomitere. În schimb, pe fondul evoluției jurisprudenței dar și a schimbării semnificative a situațiilor de fapt analizate, în cauza de față, Curtea a analizat limitele externe ale Convenției, reafirmând că aceasta nu poate fi invocată contra principiilor fundamentale ale Cartei ONU[49], în special articolul 2 alin. (4) privind interdicția folosirii forței[50].

4. Concluzii

„Nu poate exista o problemă mai importantă și nici o obligație mai imperativă decât prevenirea genocidului."[51] Puțini ar contrazice deschis afirmația lui Kofi Annan – de fapt, majoritatea ar susține-o pe deplin. Totuși, implementarea ei s-a dovedit o provocare majoră, întrucât statele și organizațiile internaționale s-au străduit să fie la înălțimea *„cele mai imperative obligații"*[52] a lor.

Faptul că regimul juridic internațional împotriva genocidului a suferit schimbări și a fost „revigorat" pare incontestabil: crima de genocid este acum pedepsită atât la nivel național, cât și internațional și noi mecanisme de reacție sunt dezvoltate sau propuse. În mare parte, această revitalizare a regimului internațional împotriva genocidului s-a datorat dezvoltărilor din afara cadrului *Convenției privind genocidul*, însă aceasta rămâne o piatră de temelie în acest demers. Astfel, de-a lungul ultimilor 77 de ani, *Convenția privind genocidul* a fost un catalizator al schimbării și un tratat internațional major în sine, creând contextul dezvoltării ideii de *„Responsabilitate de a proteja (R2P)"*[53] și realizării treptate a unui sistem de justiție penală internațională.[54]

---

[48] ICJ, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Order on Provisional Measures, I.C.J. Reports 2022, para. 59.

[49] UN Charter, adoptată în cadrul Conferinței de la San Francisco din 1945, disponibilă la https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text.

[50] UN Charter, article 2, parg. 4, disponibilă la https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text.

[51] Secretarul General Kofi Annan, în cadrul Forumului internațional de la Stockholm, Suedia, din 26 ianuarie 2004, disponibil pe https://press.un.org/en/2004/sgsm 9126rev1.doc.htm.

[52] *Ibidem.*

[53] Din punct de vedere conceptual, responsabilitatea de a proteja reprezintă rezultatul evoluției obligației de prevenire consacrate de Convenția privind genocidul din 1948, astfel cum a fost interpretată de Curtea Internațională de Justiție în cauza Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro (2007), unde Curtea a afirmat caracterul autonom și preventiv al obligației de a preveni genocidul. Hotărârea poate fi consultată la adresa https://www.icj-cij.org/case/91/judgments.

[54] Convenția privind genocidul a constituit un fundament esențial pentru dezvoltarea justiției penale internaționale, influențând statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, jurisprudența tribunalelor penale internaționale ad-hoc, cum ar fi cele pentru

Totuși, prin cauza *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation),* Curtea Internațională de Justiție demonstrează actualitatea excepțională a Convenției: nu doar ca mecanism de sancționare a genocidului, ci ca barieră juridică împotriva manipulării semantice și politice a conceptului.

Astfel, interpretarea Curții reafirmă rolul *Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid* ca normă de integritate morală și juridică a sistemului internațional, capabilă să apere veridicitatea noțiunilor fundamentale ale dreptului umanitar.

Referințe

Address by the President of the Russian Federation, 24 februarie 2022, Kremlin.ru.

Address by the President of the Russian Federation, 21 februarie 2022, Kremlin.ru.

Annan K., Declarație susținută în cadrul Forumului Internațional de la Stockholm Suedia, 26 ianuarie 2004, disponibilă pe site-ul Organizației Națiunilor Unite.

Carta Organizației Națiunilor Unite, adoptată în cadrul Conferinței de la San Francisco, 1945.

Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale ONU 260 A (III) din 9 decembrie 1948, intrată în vigoare la 12 ianuarie 1951.

Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor, adoptată la 23 mai 1969, intrată în vigoare la 27 ianuarie 1980.

Curtea Internațională de Justiție, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (*Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Hotărârea din 26 februarie 2007.

Curtea Internațională de Justiție, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia)*, Hotărârile din 18 noiembrie 2008 și 3 februarie 2015.

Curtea Internațională de Justiție, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, Hotărârea privind excepțiile preliminare din 22 iulie 2022.

Curtea Internațională de Justiție, *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation),* Măsuri provizorii, 2022; Hotărârea din 2 februarie 2024.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 prin Rezoluția 217 A (III) a Adunării Generale a ONU.

Declaration by the Stockholm International Forum, 28 ianuarie 2004.

Fouchard F., *The Standard of Review before the International Court of Justice. Between Principle and Pragmatism*, Hart Publishing, Oxford, 2024.

Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe. Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 1944.

Fosta Iugoslavie și Rwanda, precum și consacrarea genocidului ca infracțiune în cuprinsul Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale (1998, art. 6), contribuind astfel la realizarea treptată a unui sistem instituționalizat de răspundere penală individuală pentru cele mai grave crime care afectează comunitatea internațională în ansamblul său.

Moldovan C., *Freedom of Expression in Cyberspace: The Good and the Bad,* în *Recent Debates in Cyberspace and Artificial Intelligence Law,* ADJURIS – International Academic Publisher, 2023.

Mundorff K., *A Cultural Interpretation of the Genocide Convention*, Routledge, London – New York, 2021.

Notification of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation under Article 51 of the UN Charter, 24 februarie 2022, transmisă Consiliului de Securitate al ONU (UN Doc. S/2022/154)

Statutul Curții Penale Internaționale (Statutul de la Roma), adoptat la 17 iulie 1998, intrat în vigoare la 1 iulie 2002.

Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, adoptat prin Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 827 din 23 mai 1993.

Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, adoptat prin Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 955 din 8 noiembrie 1994.

Tams C.J., Berster L., Schiffbauer B., *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. A Commentary*, C.H. Beck – Hart Publishing, München – Oxford, 2014.

Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda, *Prosecutor v. Jean Kambanda*, Trial Chamber, Hotărârea din 4 septembrie 1998.

Weiss Wendt A., *The Soviet Union and the Gutting of the UN Genocide Convention,* the University of Wisconsin Press, 2017.